

เรียนรู้ชุมชน สร้างคนกะลูป

โครงการเรียนรู้ร่วมกันสร้าง
พื้นที่สร้างสรรค์ชุมชนกะลูป

ชุมชนกะลุแป ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนขนาดกลางที่มีสมาชิกเพียง 800 คน หรือ 112 ครัวเรือน เป็นหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองที่ถูกแบ่งเป็น 2 ฟากฝั่ง มีถนนใหญ่ตัดผ่านกลาง ประชากร 100 เปอร์เซ็นต์นับถือศาสนาอิสลาม เป็นชุมชนที่ยึดถือวิถีปฏิบัติของมุสลิมอย่างเคร่งครัด ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเย็บใบจากขาย บางส่วนเลี้ยงปลาเพื่อจำหน่าย เยาวชนในชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด และขาดโอกาสทางการศึกษา กลุ่มเยาวชนในชุมชนจึงรวมตัวกันทำโครงการเรียนรู้ร่วมกันสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ชุมชนกะลุแป โดยมีเป้าหมายคือเรียนรู้ชุมชนและพัฒนาศักยภาพของตนเอง

กระบวนการเรียนรู้

1 รับสมัครน้องๆ ในหมู่บ้านเพื่อร่วมทำกิจกรรม ผ่านการประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ เช่น เสียงตามสาย ป้ายประกาศ เป็นต้น

แผนที่ชุมชน
สำรวจรอบหมู่บ้าน เพื่อรู้จักสถานที่สำคัญและสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน

ปฏิทินชุมชน
เรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับปฏิทินของอิสลาม

ประวัติศาสตร์ชุมชน
สนทนากับโต๊ะอิหม่าม โต๊ะครู และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน

3 จัดนิทรรศการและการแสดง

2 สร้างเครื่องมือการเรียนรู้ เพื่อทำการศึกษาชุมชนผ่านกิจกรรม 3 รูปแบบ

คุณค่าที่เกิดขึ้น

- สร้างความภูมิใจและผูกพันต่อแผ่นดินถิ่นเกิด
- สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน
- ลดปัญหาเสพติดและการมั่วสุมของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน
- เพิ่มโอกาสด้านการศึกษาจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้
- เยาวชนในพื้นที่พัฒนาศักยภาพเพื่อเป็นแกนนำพัฒนาชุมชนต่อไป

“

การทำโครงการเป็นการเปิดโอกาสและเปิดโลกการเรียนรู้ของทีมงานเยาวชน และคนในชุมชน...เมื่อต้องผ่านเวทีของสงขลาฟอรั่ม ทำให้ทีมงานมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น...จนกล้าที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองต่อไป ขณะเดียวกันคนในชุมชนก็เริ่มเห็นความสามารถของเยาวชน เห็นความสำคัญของการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ทั้งมิติศาสนา และการพัฒนาชีวิต นับเป็นผลกระทบทางบวกของโครงการที่เปลี่ยนแปลงบรรยากาศของชุมชนให้เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของเยาวชนอย่างถูกที่ถูกทางมากขึ้น

”

การเข้ามาของคนนอกเสมือนตัวเร่งปฏิกิริยาช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงสู่ชุมชน ดังเช่น โครงการบัณฑิตอาสาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ส่งบัณฑิตลงไปฝังตัวเรียนรู้ และช่วยเหลือชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ สร้างรูปรอยที่กระตุ้นให้คนในได้คิด ได้เรียนรู้ และเปลี่ยนแปลง

“เมื่อก่อนคิดว่าปัญหาต่างๆ ในประเทศของเรา ต้องรอให้ผู้ใหญ่เป็นคนแก้ไข พอได้ทำโครงการ เรามองว่า แม้เราเป็นเยาวชน เราก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาได้ แต่ต้องทำงานอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนจริงๆ”

เปิด “โอกาส”

ชุมชนกะลุแป ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนขนาดกลางที่มีสมาชิกเพียง 800 คน หรือ 112 ครัวเรือน เป็นหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองที่ถูกแบ่งเป็นสองฟากฝั่ง มีถนนใหญ่ตัดผ่านกลาง ประชากร 100 เปอร์เซนต์นับถือศาสนาอิสลาม เป็นชุมชนที่ยึดถือวิถีปฏิบัติของมุสลิมอย่างเคร่งครัด ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเลี้ยงปศุสัตว์จากชาย บางส่วนเลี้ยงปลาเพื่อจำหน่าย และที่นี่ยังเป็นพื้นที่ปฏิบัติการของ ฮอร์-ซารียะห์ อาแวกะจี บัณฑิตอาสา จึงทำให้เธอคุ้นเคยกับสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนในพื้นที่เป็นอย่างดี แม้เธอจะมีประสบการณ์ทำงานในชุมชนมาบ้าง แต่สิ่งที่ปลุกเร้าสำนึกพลเมือง สำนึกการทำดีของเธออย่างเข้มข้น คือการเข้ามาทำโครงการบูรหรีคือชะรออม ร่วมกับเพื่อนๆ ในมหาวิทยาลัยเมื่อปีที่แล้ว

“เมื่อก่อนคิดว่าปัญหาต่างๆ ในประเทศของเรา ต้องรอให้ผู้ใหญ่เป็นคนแก้ไข พอได้ทำโครงการ เรามองว่า แม้เราเป็นเยาวชนก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาได้ แต่ต้องทำงานอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนจริงๆ” ฮอร์ บอกเล่าถึงความคิดที่เปลี่ยนไปหลังทำโครงการเมื่อปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2558) จึงเกิดความคิดว่า น่าจะสนับสนุนให้น้องๆ เยาวชนในชุมชนกะลุแปได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการทำโครงการในปีนี้ (พ.ศ.2559) เพื่อจะได้เป็นแกนนำช่วยดูแลชุมชนของตนต่อไป เธอจึงอาสาเป็นตัวกลางประสานงานระหว่างสงขลาฟอรั่มกับเยาวชนในพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนในชุมชนได้ทำโครงการ

ช่องทางการแสวงหาแกนนำเยาวชนในชุมชนถูกสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก และชักชวนน้องๆ ที่คุ้นเคยกันคือ ณี-รุสณี สะอะ ให้ไปชักชวนเพื่อนๆ คือ ยา-ซูไรยา อุเซ็ง และซุหมัย-ซุหมัยยะห์ สามาแอะ อีกต่อหนึ่ง ส่วน เลาะ-อับดุลเลาะ มามะ ที่สนใจกิจกรรมจิตอาสาอยู่แล้ว จึงขอเข้าร่วมโครงการกับฮอร์โดยตรงทางเฟซบุ๊ก โดยมีโจทย์การทำงานในตอนแรกคือ ปัญหายาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชน เยาวชนจำนวน 116 คน มีมากกว่าครึ่งที่ไม่ได้เรียนหนังสือ เด็กผู้ชายส่วนใหญ่ที่ไม่ได้เรียนหนังสือเมื่อมีเวลาว่างมากจึงมักจับกลุ่มมั่วสุมทดลองสูบบุหรี่ เสพน้ำกระท่อม และบางคนก็จมจ่อมอยู่กับโลกส่วนตัว โดยไม่สนใจสิ่งรอบข้าง

“คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงไม่มีเงินส่งลูกเรียน ส่วนคนที่มีเงินแม้จะส่งลูกเรียน แต่ลูกก็ไม่เรียน เพราะไปคบกับเพื่อนที่ไม่ได้เรียน ซึ่งเป็นเด็กกลุ่มใหญ่ของชุมชน พวกนี้มั่วสุมสารเสพติด” ซุหมัย เล่าถึงสถานการณ์ของเยาวชนในหมู่บ้าน

เรียนรู้เพื่อรักแผ่นดินเกิด

**“ที่เราชวนศึกษาชุมชน เพราะคิดว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสือ
อย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ
รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด”**

แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ พี่ๆ จากสงขลาพร้อมช่วยตั้งคำถามเพื่อสร้างความชัดเจน เชื่อมโยงปัญหา สาเหตุ และศักยภาพของเยาวชน ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสืออย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด

แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ พี่ๆ จากสงขลาพร้อมช่วยตั้งคำถามเพื่อสร้างความชัดเจน เชื่อมโยงปัญหา สาเหตุ และศักยภาพของเยาวชน ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสืออย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด

แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ พี่ๆ จากสงขลาพร้อมช่วยตั้งคำถามเพื่อสร้างความชัดเจน เชื่อมโยงปัญหา สาเหตุ และศักยภาพของเยาวชน ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสืออย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด

แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ พี่ๆ จากสงขลาพร้อมช่วยตั้งคำถามเพื่อสร้างความชัดเจน เชื่อมโยงปัญหา สาเหตุ และศักยภาพของเยาวชน ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสืออย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด

แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ พี่ๆ จากสงขลาพร้อมช่วยตั้งคำถามเพื่อสร้างความชัดเจน เชื่อมโยงปัญหา สาเหตุ และศักยภาพของเยาวชน ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสืออย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด

แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ พี่ๆ จากสงขลาพร้อมช่วยตั้งคำถามเพื่อสร้างความชัดเจน เชื่อมโยงปัญหา สาเหตุ และศักยภาพของเยาวชน ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสืออย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด

แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ พี่ๆ จากสงขลาพร้อมช่วยตั้งคำถามเพื่อสร้างความชัดเจน เชื่อมโยงปัญหา สาเหตุ และศักยภาพของเยาวชน ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสืออย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด

แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ พี่ๆ จากสงขลาพร้อมช่วยตั้งคำถามเพื่อสร้างความชัดเจน เชื่อมโยงปัญหา สาเหตุ และศักยภาพของเยาวชน ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่แค่การท่องหนังสืออย่างเดียว กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง เมื่อเด็กฯ รู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เขารักชุมชนในที่สุด

มีเลาะรับหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และประสานงานกับผู้นำชุมชนคือ โต๊ะอิหม่ามขอประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของหมู่บ้าน และทำป้ายประกาศรับสมัครโดยให้เยาวชนที่สนใจลงชื่อสมัครเข้าร่วมกิจกรรมที่บ้านของณิ ซึ่งทำหน้าที่เลขาของกลุ่ม

ณิ บอกว่า มีน้องๆ สนใจสมัครใจเข้าร่วมโครงการกว่า 30 คน ส่วนใหญ่เป็นเด็กอายุ 8-12 ปี ถือเป็นนิมิตหมายอันดีที่ทำให้ทีมงานรู้สึกชื่นชมที่ได้รับความร่วมมือเกินคาด

ครั้งแรกของการนัดหมาย ทีมงานและน้องๆ ทำความรู้จักคุ้นเคยกันผ่านกิจกรรมสั้นๆ ที่ทีมงานเล่าว่า ในอดีตไม่เคยมีกิจกรรมที่รวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านมาก่อน จะมีแต่ในช่วงวันรายอ (หลังรอมฎอน) ทีมงานทดลองในชุมชนให้เด็กๆ ได้แสดงละคร หรือร้องอานาฮีด การรวมกลุ่มเยาวชนในโครงการนี้จึงเป็นครั้งแรกของการจัดกิจกรรมเพื่อเยาวชนโดยเยาวชน แต่เนื่องจากในชุมชนไม่มีพื้นที่กว้างพอ จึงต้องพาน้องๆ ไปเล่นเกมที่สุสานคนจีนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง

เมื่อน้องและทีมงานสนิทสนมกันแล้ว ทีมงานจึงใช้จังหวะดังกล่าว “สร้างเป้าหมายร่วม” ซึ่งแจ้งโครงการและกิจกรรมที่จะทำร่วมกันให้น้องรับรู้ พร้อมนัดหมายกิจกรรมในครั้งต่อไป แต่กว่าจะได้ทำกิจกรรมร่วมกันอีกครั้ง เวลาที่ผ่านไปหลายเดือน เนื่องจากทีมงานแต่ละคนวุ่นกับภารกิจอื่น ยากำลังหาที่เรียนต่อหลังจากจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนชุมมัยและณิติดำรงกิจกีฬาติของโรงเรียน

**“การศึกษาชุมชนจากผู้รู้...เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัย ผู้ใหญ่แต่ละท่าน
ยินดีบอกเล่าเรื่องราว ให้ความรู้แก่เด็กๆ อย่างเต็มใจ บางท่านรอบรู้หลายเรื่อง
ทีมงานแต่ละกลุ่มจึงต้องจัดสรรเวลา สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปพบ บางท่าน
ไม่รู้บางเรื่องก็ยังอดส่าห์แนะนำให้ไปสอบถามจากผู้รู้ท่านอื่น ทำให้บรรยากาศ
ของชุมชนคึกคักและมีชีวิตชีวา”**

“เครื่องมือ” เรียนรู้ชุมชน

กว่าทีมงานจะจัดสรรภารกิจชีวิตของแต่ละคนได้ลงตัว เวลาที่ผ่านไปร่วม 3 เดือน จึงกลับมามุ่งมั่นขับเคลื่อนกิจกรรมโครงการอีกครั้ง ครั้งนี้นัดหมายกันมาเรียนรู้เครื่องมือการศึกษาชุมชนจากพี่ๆ บัณฑิตอาสา และการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล โดยแบ่งน้อง 3 กลุ่มตามประเภทของเครื่องมือเก็บข้อมูล คือ ประวัติศาสตร์ แผนที่ และปฏิทินชุมชน โดยมีทีมงานลงประจำแต่ละกลุ่มด้วย

“หนูกับณีน้อยอยู่กับกลุ่มประวัติศาสตร์ก็ไปถามโต๊ะอิหม่าม เขาก็เล่าให้ฟังหลายอย่าง เช่น ทำไมชุมชนชื่อกะลุแป่ วิถีชีวิตชาวบ้านสมัยก่อนอยู่แบบไหน ทำอาชีพอะไร ทำให้เราได้เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของชุมชนกะลุแป่” ยาเล่า

ส่วนเลาะซึ่งประจำกลุ่มแผนที่ เล่าว่า เขาใช้เครื่องมือนี้เป็นครั้งแรกวิธีการคือเดินสำรวจรอบหมู่บ้านพร้อมจดบันทึกสถานที่สำคัญๆ แล้วจึงกลับมาช่วยกันวาดแผนที่ของหมู่บ้าน

การทำปฏิทินชุมชนจะเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และการผลิตของชุมชน โดยเทียบเคียงเดือนในระบบสากล และเดือนในระบบของอิสลาม ทำให้ชุมชนและน้องๆ สามารถนับเดือนในระบบอิสลามได้ และยังรู้ถึงกิจกรรมสำคัญๆ ในรอบปีของชุมชนอีกด้วย

“เดือนอิสลามกับเดือนสากลไม่ได้ตรงกัน เดือนของอิสลามจะดูตามดวงจันทร์เป็นหลัก คือ แรม 1 ค่ำของไทย เป็นวันที่ 1 ของอิสลาม ชีวิตของมุสลิมเวลาปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เข้าสู่อิสลามก็ต้องดูดวงจันทร์ขึ้นปีใหม่ก็ต้องดูดวงจันทร์ เข้าเดือนอาซารอมก็ต้องดูดวงจันทร์ ดังนั้นการนับวัน นับเดือนได้ จึงสำคัญสำหรับวิถีมุสลิม” ชุมนัยเล่าถึงความสำคัญของปฏิทินชุมชน

การศึกษาชุมชนจากผู้รู้ ซึ่งได้แก่โต๊ะอิหม่าม โต๊ะครู และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัย ผู้ใหญ่แต่ละท่านยินดีบอกเล่าเรื่องราว ให้ความรู้แก่เด็กๆ อย่างเต็มที่ บางท่านรอบรู้หลายเรื่อง ทีมงานแต่ละกลุ่มจึงต้องจัดสรรเวลา สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปพบ บางท่านไม่รู้บางเรื่องก็ยังแนะนำให้ไปสอบถามจากผู้รู้ท่านอื่น ทำให้บรรยากาศของชุมชนในวันดังกล่าวคึกคักและมีชีวิตชีวา

ขณะที่ศึกษาข้อมูลของชุมชนอย่างตั้งใจ น้องๆ ที่ยังเด็กถามด้วยความไม่เข้าใจว่า ทำไมเราต้องศึกษาเรื่องราวของชุมชน ทีมงานจึงสบโอกาสอธิบายความสำคัญว่า ถ้าเราไม่ศึกษาชุมชนของเราแล้วใครจะมาศึกษา แล้วคนในชุมชนถ้าไม่รู้จักชุมชนของตนเองจะเป็นอย่างไร คำตอบที่ไม่กระจ่างชัดในความรูสึกของเด็กน้อย แต่กระบวนการที่พี่พาทำเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่เคร่งเครียด ไม่วิชาการจนเกินไป ยิ่งการสรุปข้อมูลที่ใช้เทคนิคด้านศิลปะวาดเขียน ระบายสี ยิ่งทำให้น้องๆ เพลิดเพลินและค่อยๆ ซึมซับเรื่องราวของชุมชนไปโดยไม่รู้ตัว

“ก่อนทำโครงการหนูก็ไม่รู้จักประวัติศาสตร์ชุมชน ปฏิทินชุมชนก็ไม่รู้ ยิ่งขอบเขตพื้นที่อะไรอยู่ตรงไหนในชุมชนยังไม่เคยรู้ และตอนนั้นก็ไม่ได้สนใจอยากรู้ แต่ตอนนี้พอได้รู้แล้วก็รู้สึกภูมิใจมาก”

สร้างพื้นที่เรียนรู้ในชุมชน

หลังจากจัดกิจกรรมศึกษาชุมชน ทีมงานนำข้อมูลที่ได้มาช่วยกันสรุปให้เป็นระบบ เพื่อใช้จัดนิทรรศการเผยแพร่ในชุมชน กลุ่มที่ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน เรียบเรียงข้อมูลความเป็นมาของหมู่บ้านตามลำดับเวลาจากอดีตถึงปัจจุบัน กลุ่มที่ศึกษาเรื่องปฏิทินชุมชน ทำตารางกิจกรรมในรอบปี โดยแสดงทั้งเดือนในระบบสากลและเดือนในระบบอิสลาม ส่วนกลุ่มแผนที่ชุมชน วาดแผนที่ขนาดใหญ่ของหมู่บ้าน แสดงเส้นทางสัญจรและสถานที่สำคัญๆ ในชุมชน

ข้อมูลดังกล่าวจะถูกนำมาจัดนิทรรศการในร้านน้ำชาของคนในชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่คนในชุมชนมักมาพบปะพูดคุยกัน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเจ้าของร้านน้ำชาเป็นอย่างดี

ทีมงานจัดทำบัตรเชิญสมาชิกในชุมชนโดยแจกไปทั่วทุกหลังคาเรือน โดยมีลูกเล่นที่บัตรเชิญแต่ละใบจะมีลิตริได้รับรางวัลจากการจับฉลาก เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนเข้าร่วมกิจกรรม ขณะเดียวกันการจัดงานดังกล่าว ยังเปิดโอกาสให้น้องๆ แสดงความสามารถตามความถนัดของตนเอง

.....

“การทำงานคือ การฝึกฝน ทั้งระบบคิด และพฤติกรรม การทำกิจกรรมแบบนี้เป็น ประโยชน์ต่อตัวเอง เวลาอยู่ บ้านพ่อแม่ตามใจทุกอย่าง พอมาอยู่โรงเรียนต้อง เปลี่ยนทัศนคติของตนเอง ต้องเอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้ได้ อยู่บ้านเราจะยังโง่ก็ได้ เพราะพ่อแม่รับได้อยู่แล้ว พอมาอยู่กับส่วนรวม ถ้าเรามัวแต่ตามใจตัวเองก็ ไม่สามารถเข้ากับคนอื่นได้”

.....

“เราบอกน้องว่า กิจกรรมจะมีนิทรรศการด้วย และการแสดงให้น้อง ๆ จัดการแสดงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในชุมชน เพื่อให้น้อง ๆ ได้ใช้ศักยภาพของตนเอง ถ้ามองว่าเด็กในชุมชนกล้าแสดงออกใหม่ ก็กล้า เพียงแต่ว่าเขาไม่ได้รับโอกาส พวกเราก็เปิดโอกาสให้เขาได้แสดงออกเท่านั้น” ณิ อธิบาย

ผู้ใหญ่บ้านกะลุแปให้เกียรติเป็นประธานทำพิธีเปิดนิทรรศการ ทีมงานรับหน้าที่อธิบายเนื้อหาเรื่องราว กระบวนการที่ได้ทำการศึกษา สลับกับการแสดงความสามารถของน้อง ๆ ในชุมชน เด็กบางคนได้โอกาสใช้ความสามารถให้เป็นທີ່ประจักษ์แก่สายตาของคนในชุมชนเป็นครั้งแรก กลายเป็นความประทับใจในความสามารถของเด็ก ๆ

“เขาไม่เคยมีโอกาสแสดงความสามารถของตนเอง พอมีโครงการนี้ เขาได้ใช้ศักยภาพ เช่น ร้องอานาซิด ทำให้เขารู้ตัวว่า เขาก็มีดีเหมือนกัน ทำให้เขาเกิดแรงบันดาลใจ คนในชุมชนก็มีความสุข เพราะไม่เคยเห็นลูกหลาน แสดงความสามารถเช่นนี้” ยาล่า

การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ทำให้เยาวชนได้รู้ที่มาของชื่อบ้านนามเมืองของตนเองว่า มี 2 ที่มาคือ 1) มาจากต้นไม้ชื่อ กะลุแป ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง ที่ในอดีตเคยขึ้นอย่างหนาแน่นในบริเวณที่ตั้งของชุมชน แต่ปัจจุบันนี้เหลือเพียงต้นเดียว และ 2) มาจากเหรียญโบราณที่ในภาษามลายูเรียกว่า กะลุแป ซึ่งถูกขุดพบในบริเวณดังกล่าว

ชื่อหมู่บ้าน “กะลุแป” จึงถูกบอกเล่าผ่านผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังคงจดจำเรื่องราวแต่หนหลังอีกครั้ง

“คนในชุมชนยังไม่รู้เลยว่าในหมู่บ้านมีต้นกะลุแป มารู้อันตอนที พวกหนูทำโครงการนี้” ชูมัยเล่าอย่างตื่นเต้น

“ก่อนทำโครงการหนูไม่รู้จักประวัติศาสตร์ชุมชน ปฏิทินชุมชน ก็ไม่รู้ ยิ่งขอบเขตพื้นที่อะไรอยู่ตรงไหนในชุมชนยิ่งไม่เคยรู้ และตอนนั้นก็ไม่ได้สนใจอยากรู้ แต่ตอนนี้พอได้รู้แล้วก็รู้สึกภูมิใจมาก” ณิสารภาพ

จับทำได้ จับเปลี่ยนแปลงตัวเองได้

การทำโครงการจึงเป็นเวทีที่เปิดโอกาสและเปิดโลกการเรียนรู้ของทีมงาน เยาวชนในหมู่บ้าน และคนในชุมชน ความกล้าแสดงออกที่พัฒนาขึ้นเรื่อยๆ เมื่อต้องผ่านเวทีของสงขลาฟอรั่ม ทำให้เลาะและยาพูดอย่างมั่นใจว่า ตนเองมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น เช่นเดียวกับน้อง ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ได้โอกาสแสดงความสามารถในเวทีที่ทีมงานหยิบยื่นให้ ซึ่งความสามารถบางอย่างที่ส่องประกายออกมานั้นจะเป็น

พื้นฐานที่ทำให้เยาวชนมีความกล้าที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองต่อไป ขณะเดียวกันคนในชุมชนก็ได้เห็นถึงความสามารถของลูกหลาน ไปพร้อมๆ กับได้รับรู้เรื่องราวความเป็นมาของถิ่นฐานบ้านเกิดของตน

จึงเป็นที่ชัดเจนว่าการทำงานคือ การฝึกฝนทั้งระบบคิด และพฤติกรรม ดังที่ชูมัยยอมรับว่า “การทำกิจกรรมแบบนี้มันเป็นประโยชน์ต่อตัวเองคือ รู้สึกภูมิใจกับตัวเองเหมือนกัน ว่าเราตัวแค่นี้ เราสามารถทำให้เด็กยอมรับได้ เวลาอยู่บ้านพ่อแม่ตามใจหนูทุกอย่าง พอมาอยู่โรงเรียนต้องเปลี่ยนทัศนคติของตนเอง ต้องเอาใจเขามาใส่ใจเราให้ได้ ถ้าอยู่บ้านเราจะยังโง่ก็ได้เพราะพ่อแม่เราเขาได้รับได้อยู่แล้ว พอมาอยู่กับส่วนรวมถ้ามัวแต่ตามใจตัวเองก็ไม่สามารถเข้ากับคนอื่นได้”

เช่นเดียวกับณิ ที่ต้องเรียนรู้ที่จะปรับใจ ปรับอารมณ์ของตน ที่มีภูมิกน้อยใจเพื่อนๆ ที่ไม่มีเวลารว่าง ก็เปลี่ยนจากคนอารมณ์ร้อน เอาแต่ใจ กลายเป็นคนที่รับฟังคนอื่นมากขึ้น

“หนูเปลี่ยนแปลงตัวเองเพราะเราต้องมีส่วนร่วมไปกับเพื่อน ต้องยอมรับความคิดเห็นของเพื่อน ยอมรับจริง ๆ ไม่ใช่เพราะเถียงไม่ได้ และการจัดการอารมณ์ของตนเองที่ทำได้หนึ่ง คือรู้ตัวเอง” ณิเล่าถึง การรู้ตัวรู้ตนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

การควบคุมอารมณ์ของตนเอง เป็นสิ่งหนึ่งที่ทีมงานบอกว่า เป็นเรื่องสำคัญ เพราะการที่จะควบคุมน้อง ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ ทีมงานก็ต้องควบคุมอารมณ์ของตนเองให้ได้ก่อนว่า ทำอย่างไรน้องจึงสนใจ เพราะน้อง ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่อยู่ในวันที่ทั้งสับสนทั้งขุ่น ตีก็ไม่ได้ ชูก็ไม่ได้ผล ต้องใจเย็น ค่อยๆ พูดโน้มน้าวหรือบางครั้งก็ต้องหลอกล่อด้วยขนมเพื่อให้น้องไปในแนวทางที่ต้องการ

ที่ปรึกษาต้องมั่นใจในตัวเด็ก

อะห์ ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ เล่าว่า เห็นโอกาสที่น้อง ๆ จะได้พัฒนาศักยภาพของตนเองควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของเพื่อนๆ ในชุมชน จึงสนับสนุนให้น้องทำโครงการ ซึ่งก็ไม่ผิดหวัง พวกเขาสามารถรับผิดชอบงานจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ในฐานะที่ปรึกษาจะสนับสนุนการทำงานของน้อง ๆ คอยแนะนำว่า ต้องทำอะไร อย่างไร ตามลำดับขั้นตอน โดยช่วงแรกจะทำหน้าที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างคนในทีมที่ยังไม่รู้จักคุ้นเคยกัน เช่น เลาะซึ่งเป็นผู้ชายคนเดียวในกลุ่มกับน้อง ๆ ผู้หญิง แต่เมื่อความสัมพันธ์ของทีมลงตัว บทบาทที่สำคัญของที่ปรึกษาคือ การให้กำลังใจ ประคับประคองการทำงานของน้องตลอดเส้นทางในการทำโครงการ

“การเป็นที่ปรึกษาต้องอย่าคิดว่าน้องทำไม่ได้ เราต้องมั่นใจว่าน้องทำได้ และต้องให้กำลังใจน้องตลอด รู้สึกภูมิใจที่น้อง ๆ ทำได้จนถึงทุกวันนี้”

อะห์สะท้อนว่า น้อง ๆ แกนนำมีความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดทั้งเรื่องความกล้าแสดงออกและความรับผิดชอบ โดยเฉพาะการเอาตัวเอง “อาสา” เข้าไปช่วยเหลือ เข้าไปเรียนรู้สิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งในฐานะที่ปรึกษาก็จะพยายามแนะนำและเอื้อโอกาสให้น้องได้เข้าร่วมกิจกรรมที่หลากหลาย

“ส่วนเด็ก ๆ เยาวชนในชุมชน หลายคนที่ไม่ได้เรียน เวลาเราลงชุมชนเด็กจะตามติดมาก ส่วนใหญ่ชอบถามว่าจะทำกิจกรรมวันไหน อยากให้มีกิจกรรมในชุมชนตลอด เหมือนเขาเหงา ถ้ามีกิจกรรมในชุมชนเขาจะได้รวมกลุ่มกัน แทนที่เราจะไปทำกิจกรรมแก้ปัญหาเฉพาะหน้าตรง ๆ กิจกรรมนี้ก็เป็นกิจกรรมทางอ้อม

ที่ทำให้พี่น้อง ๆ รวมกลุ่มกันทำไกลยาเสพติดได้โดยที่เขาไม่รู้ตัว” อะห์ เล่าถึงผลสะท้อนเล็กๆ ที่เริ่มสร้างการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเยาวชน

นอกจากเด็กจะเริ่มเปลี่ยนแล้ว อะห์ยังเล่าอีกว่า ชาวบ้านในชุมชนเริ่มเห็นความสามารถของเยาวชน และเห็นความสำคัญของการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้แสดงออกมากขึ้น เช่น ครูสอนอัลกุรอานคนหนึ่ง ที่สนับสนุนให้เด็ก ๆ ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ทั้งมิติศาสนา และการพัฒนาชีวิต นับเป็นผลกระทบทางบวกของโครงการที่เปลี่ยนแปลงบรรยากาศของชุมชนให้เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของเยาวชนอย่างถูกที่ถูกทางมากขึ้น

ศักยภาพที่ถูกพัฒนาผ่านการสร้างพื้นที่การทำงานจากปฏิบัติจริง นอกจากช่วยติดตั้งประสบการณ์และความมั่นใจแก่ผู้ลงมือทำแล้ว การทำงานยังสร้างผลสะท้อนที่ช่วยชักจูงเพื่อนๆ เด็กและเยาวชนออกจากพื้นที่เสี่ยงสู่การแสดงออกในพื้นที่สร้างสรรค์ จึงนับได้ว่าโครงการที่ร่วมกันทำเป็นการส่งไม้ต่ออย่างสมบูรณ์จากบัณฑิตอาสาซึ่งเป็นคนนอก สู่แกนนำเยาวชนซึ่งเป็นคนในที่จะเป็นผู้ดูแลชุมชนของตนต่อไปในอนาคต

...

โครงการเรียนรู้ร่วมกันสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ชุมชนกะลุแป

ที่ปรึกษา ชะรียะห์ อาแวกะจี บัณฑิตอาสา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ทีมงาน เยาวชนชุมชนกะลุแป ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

อับดุลเลาะ มามะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนรัศมีวิทยา

รุสณี สะอะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเตรียมศึกษาวิทยา

ซูมัยยะห์ สามาแอ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเตรียมศึกษาวิทยา

ซูไรยา อุเซ็ง ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยการอาชีพปัตตานี

เจ๊ะคอลีเยาะ เจ๊ะตาเฮ ชั้นปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี